

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการปัญหาสุขภาพ และผลของแผนชุมชนที่เกิดขึ้นหลังจากจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่ชุมชนบ้านบวกัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การจัดทำแผนชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพพอเพียง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในด้านการจัดการสุขภาพของชุมชนบ้านบวกันด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมไปถึงการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับปราชญ์ชุมชน เพื่อนำมาตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการจดบันทึกจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุมประเด็นที่มุ่งศึกษา และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ นำมาวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าทั้งในด้านข้อมูล และด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ออกมาแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันของข้อมูล แล้วจึงสังเคราะห์เป็นผลสรุปและการอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. บริบททั่วไปของชุมชน

บ้านบวกัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกสุดของตำบลโป่งแยง มีพื้นที่ประมาณ 3,298 ไร่ ประกอบด้วย 103 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 981 คน ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การคมนาคมและการติดต่อกับชุมชนรอบข้างเป็นไปด้วยความสะดวก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมด้วยการเพาะปลูก พริกหวาน ดอกเขือบีร์ และดอกกุหลาบ โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและน้ำในสระเก็บน้ำบ้านบวกัน

ผู้ก่อตั้งชุมชนเป็นชาวเขาเผ่าม้งที่อพยพมาจากบ้านคอยบู่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประมาณปีพ.ศ.2475 มาตั้งรกรากอยู่บนภูเขาสูงที่หมู่บ้านบวจันในปัจจุบันนี้ โดยผู้นำชุมชนบ้านบวจันในปัจจุบันมีอยู่หลายด้านและหลายลักษณะ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ในอดีตผู้นำตามธรรมชาติจะมีบทบาทมากในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางด้านการพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชน ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่ทุกคนในหมู่บ้านให้ความเคารพและปรึกษา ผู้นำทางด้านการเกษตรตามวิถีม้ง ผู้นำด้านการแพทย์พื้นบ้าน และผู้นำด้านการพึ่งพาตนเอง ซึ่งผู้นำตามธรรมชาติเหล่านี้ คนในชุมชนได้ให้การยอมรับและนับถือในฐานะที่เป็น “ผู้รู้” หรือ “ผู้อาวุโส” ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ในขณะที่ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัครในกลุ่มต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นเมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะกับภาครัฐ จึงมีลักษณะที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ทำการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐได้

กลุ่มและองค์กรในชุมชนบ้านบวจัน มีทั้งกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มกองทุนเงินประจำหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือด้านการเงินในการลงทุนทำการเกษตรสำหรับเกษตรกรที่มีความประสงค์ต้องการกู้เงิน และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือในเรื่องทุนทรัพย์ในการจัดการงานศพเมื่อมีลูกบ้านเสียชีวิต เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่เกิดจากการผลักดันและสนับสนุนจากภายนอกนั้น มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ เกิดจากภายนอกแต่สอดคล้องกับเงื่อนไขและความจำเป็นของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ซึ่งริเริ่มจากภายนอก แต่เนื่องมาจากชาวบ้านมีความต้องการในด้านการดูแลสุขภาพเป็นทุนเดิม ดังนั้นกลุ่มอสม. จึงสามารถตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากภายนอกโดยตรงโดยไม่ได้เกิดจากเงื่อนไขความจำเป็นของชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจัดตั้งโดยฝ่ายปกครองที่ต้องการจะเข้ามาทำงานพัฒนาในหมู่บ้าน แต่ภายใต้อุดมการณ์นั้น ต้องการที่จะควบคุมดูแล โดยให้มีกลไกในชุมชนที่สามารถติดต่อสื่อสารและสั่งการในนโยบายต่าง ๆ ที่ต้องการให้หมู่บ้านทำ จะเห็นได้ว่าค่อนข้างที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์ของหน่วยงานภาครัฐมากกว่าความต้องการของชาวบ้าน จึงมักมีข้อจำกัดในการตอบสนองต่อปัญหาของชุมชน

ด้านวิถีม้งในการทำเกษตรกรรม เดิมชาวเขาเผ่าม้งทำการเกษตรแบบยังชีพ คือ ผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกพอมีพอกินและเก็บได้เล็กน้อยสำหรับคนในครอบครัว แต่ไม่พอสำหรับค้าขาย ทำการเกษตรแบบธรรมชาติ คือ การปลูกพืชตระกูลถั่วคลุมหน้าดินป้องกันการชะล้างทำลายดินและการเพิ่มปุ๋ยตามธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการเพาะปลูก

จะใช้สารธรรมชาติ เช่น ใบยาสูบ โล่ดิน ในการพ่นเป็นยาฆ่าแมลงแทน ใช้ปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี เป็นการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ ที่ส่งผลไม่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและปัญหามลพิษของสิ่งแวดล้อมเหมือนปัจจุบันที่ชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันทำการเกษตรแบบพาสเคมี หรือการเกษตรแบบการค้าเอื้อให้เกิดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

ด้านวิถีม้งในการดูแลสุขภาพ ชาวเขาเผ่าม้งเชื่อว่าปัญหาสุขภาพเกิดจากการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติต่อบุคคลที่ทำผิดศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จึงส่งผลทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้น การบำบัดรักษาจะครอบคลุมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคมวัฒนธรรมประเพณี และจิตวิญญาณ โดยรับการรักษาจากหมอผีให้ดูแลทางด้านองค์รวมในการเข้าทรง การให้คำปรึกษา การแก้บนต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูติผี ที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย การรักษาโดยการรับประทานสมุนไพรและการหลีกเลี่ยงการรับประทานของแสลงเมื่อเกิดโรค เน้นการแก้ไขอาการเบื้องต้นทางกายในขณะที่เกิดการเจ็บป่วย หากอาการของโรคและความเจ็บป่วยรุนแรงมากขึ้น หรือทำการรักษาเบื้องต้นแล้วร่างกายไม่ตอบสนองต่อการรักษา ชาวเขาเผ่าม้งบ้านบวจันก็จะเดินทางไปรับการรักษาต่อที่สถานอนามัยบ้านโป่งแยงใน คลินิกในตัวอำเภอแมริม และโรงพยาบาลนครพิงค์ต่อไป

2. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมพร้อมผู้ร่วมเวที การประเมินศักยภาพชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทาง และจุดมุ่งหมายในการจัดการชุมชน การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน การกำหนดแผนงาน โครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน และการจัดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่ช่วยในการทำแผนชุมชน ได้แก่ การใช้เทคนิค Meta Plan และการทำผังความคิด สรุปรายละเอียดดังนี้

ขั้นเตรียมความพร้อมผู้ร่วมประชุม เป็นการประเมินความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับการเสริมเนื้อหาด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ผู้ร่วมประชุมทราบ เพื่อความเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นไปในทางเดียวกัน โดยข้อสรุปของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การใช้จ่ายแบบพอดี ไม่มากกว่ารายได้ที่ได้รับ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย มีความพอดี เดินทางสายกลาง ไม่ตามวัตถุนิยม ประหยัด อุดม มีการทำบัญชีครัวเรือน ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง รู้จักประมาณตน มีเหตุผล มีคุณธรรม มีจริยธรรมในการวางแผนชีวิต ลด ละ เลิก อบายมุข และพึ่งพาตนเอง ในเรื่อง

ข้อสรุปของสุขภาพพอเพียงได้แก่ ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ และปลอดสารพิษ การพักผ่อนให้เพียงพอ ทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่เครียด ไม่กังวล มีการพึ่งตนเอง เลิกใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช มีการตรวจร่างกายประจำปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ลดลง พึ่งพาทุนทางสังคมของบรรพบุรุษและภูมิปัญญาพื้นบ้าน เลิกใช้ยาสมุนไพร การรักษาแบบ แพทย์แผนพื้นบ้านและอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชน

ขั้นของการค้นหาศักยภาพของชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์SWOT ได้แก่ การค้นหา จุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน ซึ่งขั้นตอนนี้จะใช้จุดเด่นและโอกาสของชุมชนมาเป็นข้อมูลแนวทางเบื้องต้นที่ชุมชนจะต้องทำการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ มีการแพทย์ทางเลือกที่หลากหลายในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวเขาเผ่าม้งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้ ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนทางด้านอาชีพและด้านสุขภาพและมีเสียงตามสายภายในชุมชน ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ และหลังจากได้ข้อมูลศักยภาพของชุมชนแล้ว ทางผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันค้นหาปัญหาสุขภาพและจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นตามขนาด ความรุนแรง ความยากง่ายในการแก้ไขปัญหา ความตระหนักของคนในชุมชน และความเสี่ยงในอนาคตกที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ได้ปัญหาทั้งหมด 3 ปัญหา คือ ปัญหาเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้านเกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช สภาพแหล่งน้ำภายในหมู่บ้านเกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และ ไม่มีการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหลังการใช้

ขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทาง และจุดมุ่งหมายในการจัดการชุมชน รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นขั้นตอนของการสร้างความมุ่งมั่นในการจัดการปัญหาสุขภาพ และการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าหมาย แนวทาง และวิธีการดำเนินงาน รวมถึงประเมินความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาว่าต้องพึ่งพาหน่วยงานภายนอกหรือไม่ เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่มุ่งหวังไว้ต่อชุมชน สำหรับวิสัยทัศน์ของชุมชนบ้านบวักจัน คือเกษตรกรส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ สุขภาพดีถ้วนหน้า รักสิ่งแวดล้อม และพึ่งพาตนเองสู่สุขภาพตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พันธกิจ คือริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ สร้างการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งสุขภาพกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ภายในหมู่บ้าน และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องเหมาะสม สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำ

ชุมชนทางด้านการเกษตร ส่วนเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนั้นอาจขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลมาอบรมให้ความรู้ความเข้าใจซ้ำ นอกจากนั้นยังมีการสร้างระบบสุขภาพแบบพอเพียง และความร่มเย็นเป็นสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนทางด้านการแพทย์พื้นบ้านของชนเผ่าม้ง และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน และการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในชุมชน สำหรับประเด็นนี้ทางชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง โดยการร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน ออกกฎการใช้แหล่งน้ำเป็นต้น ส่วนเรื่องการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนั้นอาจขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลมาอบรมให้ความรู้ความเข้าใจและจัดการเรื่องการทำจัดขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ขั้นตอนของการกำหนดแผนงานกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนและการจัดเวทีประชาพิจารณ์ เป็นการนำข้อมูลจาก 4 ขั้นตอนที่ผ่านมา จัดทำเป็นแผนงานสุขภาพในการจัดการแก้ไขปัญหา ซึ่งชุมชนบ้านบวกจั่นได้นำโครงการแก้ไขปัญห สุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เข้าสู่กระบวนการจัดทำเวทีประชาพิจารณ์ในรูปแบบของเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ข้อสรุปคือ มีผู้รับผิดชอบในการนำโครงการไปทดลองปฏิบัติเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ และหลังจากการนำโครงการไปใช้ พบว่าปัญหาสุขภาพของเกษตรกรที่เกิดจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้รับการแก้ไข รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรได้รับการปรับปรุง โดยอาศัยทุนทางสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความร่วมมือของคนในชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือ สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี ชีวิตมีสุข บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองในชุมชนบ้านบวกจั่น

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรขรา การิสรพร (2536) ที่ศึกษาสภาพข้อมูลและความต้องการของชุมชนโดยใช้วิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วม ในขั้นเตรียมความพร้อมของการวิจัยและนำการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิด การปฏิบัติ การตัดสินใจร่วมกันของผู้เข้าประชุมปฏิบัติการ พบว่า เป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่ไม่พึงประสงค์ของเกษตรกรได้ในระดับดีมาก และงานวิจัยของพนัส พุทธิสุนันท์ (2546) ศึกษาการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างแกนนำประชาชน 8 กลุ่ม กับผู้แทนจากเทศบาลตำบลปรางบุรี และนักวิจัยโดยออกแบบการสร้างพลังชุมชน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การทำแผนแม่บท ระยะที่ 2 การดำเนินการตามแผน และการทำงานเป็นทีม ระยะที่ 3 การติดตามประเมินผลโดยชุมชน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การค้นหาอนาคต

การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่ชุมชน ศักยภาพชุมชน การใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) บัตรคำ (Meta Plan technique) เป็นต้น เก็บรวบรวมข้อมูลก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงาน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมสามารถร่วมคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสังเคราะห์เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ทุกองค์ประกอบ มีกิจกรรมพึ่งพาตนเองของชุมชน และจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หลังการดำเนินกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ดังนั้นกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การสร้างพลังชุมชน เพื่อพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของบริรักษ์ อุ่นคำมี (2549) ที่ใช้เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ 5 ขั้นตอน สำหรับการมุ่งสู่การเป็นหมู่บ้านจัดการสุขภาพ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ โดยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ SWOT ความรอบรู้แห่งตนใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการค้นหาภาวะเจ็บป่วยของตนเองและคนในครอบครัว แบบแผนความคิดโดยใช้การอภิปรายกลุ่มในการวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพ แสดงเป็นแผนที่ความคิด วิสัยทัศน์ร่วมสร้างโดยใช้การระดมสมองและการเรียนรู้จากประสบการณ์ผู้อื่น และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม จากการปฏิบัติในการร่วมกระบวนการ การประสานงาน การดำเนินโครงการต่าง ๆ ร่วมกันที่เหมาะสมกับชุมชน ผลการจัดการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การจัดการสุขภาพได้ และงานวิจัยของปราณี ทองคำ และคณะ (2549) ศึกษาการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานสตรี พบว่า เป็นการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีแก่แรงงานสตรี เพราะการดำเนินงานกิจกรรมของโครงการ มีการศึกษาเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ แรงงานสตรีและทีมวิจัยมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว บริบทชุมชน การวางแผนแก้ปัญหา การดำเนินการ การติดตามประเมินผล ตลอดจนการได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมของโครงการร่วมกัน ทำให้แรงงานสตรีเหล่านี้เกิดความผูกพัน ตระหนักถึงความยากลำบากของสภาพปัญหาและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวโน้มของสถานการณ์ในอนาคตร่วมกัน รู้สึกรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและกลุ่มมากขึ้น โดยมุ่งมั่นทำกิจกรรมอย่างจริงจัง ทำให้สามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองและครอบครัวได้

3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

การประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพชุมชนบ้านบวักจัน ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ พ.ศ.2549 มาใช้ในการจัดการปัญหาสุขภาพของชุมชน สามารถอธิบายตามหลักการทั้ง 5 ประการได้ดังนี้

ประการที่ 1 ยึดหลักทางสายกลาง มีความสอดคล้องกับเป้าประสงค์หลักของโครงการสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังจัดทำแผนชุมชนที่กล่าวว่า พัฒนาระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้เป็นสุขภาพแบบพอเพียงและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพสมบูรณ์ จากหลักการ คือ การดำรงชีวิตเพื่อการมีสุขภาพดี ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน เพื่อการสร้างครอบครัวและชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพอเพียง มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สร้างสังคมให้เป็นสังคมที่มีกระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 2 ยึดหลักความสมดุล มีความสอดคล้องกับดัชนีชี้วัดของโครงการสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังจัดทำแผนชุมชนข้อที่กล่าวว่า เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 จากหลักการสร้างระบบการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาไทยและการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพให้มีความสมดุลและพอดีทั้งทางโลกาภิวัตน์และอภีวัตน์ท้องถิ่น มีเหตุผลทั้งการผลิต การบริโภคและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการมีสุขภาพดี มีความสมดุล และบูรณาการ ทั้งด้านการเสริมสร้างสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค

ประการที่ 3 ยึดหลักความพอประมาณ มีความสอดคล้องกับดัชนีชี้วัดของโครงการข้อที่กล่าวว่า เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 จากหลักการเร่งสร้างระบบสุขภาพที่เป็นบริการแบบองค์รวมอย่างเหมาะสม ส่งเสริมสนับสนุนการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ

ประการที่ 4 สร้างระบบภูมิคุ้มกัน มีความสอดคล้องกับดัชนีชี้วัดของโครงการข้อที่กล่าวว่า ค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรลดลงร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของปีที่ผ่านมา เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีระบบภูมิคุ้มกันและการคุ้มครองสุขภาพ ครอบคลุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด และเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีกิจกรรม ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพที่ต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 กิจกรรม จากหลักการพร้อมรับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทั้ง

ภายในและภายนอกประเทศ โดยการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และการคุ้มครองสุขภาพให้แก่ประชาชน สร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพและทักษะชีวิต ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม สร้างความเข้มแข็งในระดับฐานรากของสังคม สร้างระบบคุ้มกันสุขภาพ โดยชุมชนมีส่วนร่วมสร้างระบบการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล

ประการที่ 5 สร้างระบบการเรียนรู้ให้รู้เท่าทันโลก มีความสอดคล้องคือ ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการนำโครงการสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังจากการทำแผนชุมชนไปทดลองปฏิบัติ สนับสนุนการทำวิจัยในชุมชน มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชตามหลักอนามัยสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงให้ความร่วมมือในกิจกรรมการจัดการขยะ จากหลักการสร้างระบบการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการสนับสนุนการศึกษาวิจัย เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ให้มีความรอบรู้ รู้จริง มีสติปัญญา มีความอดทน มีเหตุผล มีความพอประมาณ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทันของโลก สังคม และสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณีและวัฒนธรรม ด้วยการใช้สื่อที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

หลักการดังกล่าวคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและกระทำเพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนบ้านบวกจั่นได้ นอกจากนั้นการประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพชุมชนบ้านบวกจั่น ได้นำประเด็นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์สุขภาพพอเพียง ที่มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา สุขภาพดีเป็นผลจากสังคมดี มุ่งสร้างระบบสุขภาพพอเพียง สร้างสุขภาพดี บริการดี สังคมดี ชีวิตมีสุข ที่เชื่อมโยงกับการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สร้างกลไกเพื่อเสริมพลังการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพที่เข้มแข็ง โดยมีผู้นำชุมชนและกลุ่มองค์กรที่มีอยู่แล้วในชุมชน เป็นการรวมพลังของผู้คน มีการเลือกผู้แทนจากคนหมู่บ้าน ไม่ทำในลักษณะต่างหน่วยงานต่างทำ ให้มีการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ ให้มีความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ ให้รู้จักปัญหาของชุมชน รู้จักใช้ทรัพยากร รู้จักความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมทั้งรู้จักวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่สืบทอดกันมา สอดคล้องกับขั้นตอนของการแสวงหากำหนดผู้เข้าร่วมวิจัยที่จะสามารถเอื้อต่อการจัดการสุขภาพของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้ เป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ เกี่ยวข้องในกระบวนการได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากปรากฏการณ์ เพื่อให้

ชุมชนค้นหาปัญหา ประเมินศักยภาพ และจัดการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง จากการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน

ประเด็นที่ 2 ส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในลักษณะบูรณาการ คือ การนำกระบวนการจัดทำแผนชุมชนทั้ง 6 ขั้นตอน มาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน และได้โครงการหรือแผนแม่บทของชุมชนมาแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยคุณสมบัติของแผนนั้น กลุ่มที่นำแผนไปทดลองใช้มีความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน เป็นการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการกับด้านสุขภาพ ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้ง นอกจากนั้นยังกำหนดดัชนีวัดความสำเร็จของโครงการ และแผนชุมชนที่ได้ผ่านการทำประชาพิจารณ์ รวมทั้งมีการสนับสนุนทางด้านบุคลากรผู้เชี่ยวชาญและงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยงและสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงใน

ประเด็นที่ 3 เสริมสร้างระบบสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชน ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายด้านสุขภาพในชุมชน ให้ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนในการรับทราบปัญหาสุขภาพและการวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับขั้นตอนของการนำโครงการที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำแผนชุมชน มาจัดเวทีประชาพิจารณ์ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการที่ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน คอยกระตุ้นการดำเนินโครงการ ผู้นำตามธรรมชาติที่เชี่ยวชาญด้านการเกษตรกรรม การดูแลสุขภาพ และการพึ่งพาตนเอง ในการให้บริการความรู้ด้านทุนทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้าน กลุ่มหนุ่มสาวในเรื่องของการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มเยาวชน ในเรื่องการจัดเสียงตามสายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสุขภาพพอเพียง และกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมการดำเนินโครงการในครั้งนี้มีการพบปะพูดคุยถึงระยะและผลของโครงการทุกสัปดาห์อย่างสม่ำเสมอ

ประเด็นที่ 4 สนับสนุนและส่งเสริมการทำประชาพิชญ์หรือการทำวิจัยในชุมชน คือ ชาวบ้านบวกันให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีในการทำวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากงานวิจัยมีเป้าหมายในการให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบปัญหาและผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้น ร่วมกันแก้ไขปัญหาลำต้นด้วยการจัดการสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นที่ 5 สร้างระบบการดูแลสุขภาพแบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยอาศัยกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนจัดสร้างระบบนี้ขึ้นมา ซึ่งหลังการนำแผนหรือโครงการแก้ไขปัญาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทางกลุ่มที่นำแผน

ไปทดลองใช้จะทำการจัดตั้ง “กลุ่มเกษตรอินทรีย์รักษาสภาพบ้านบวกัน” ขึ้นในอนาคตและชักชวนประชาชนในหมู่บ้านมาเข้าร่วมกลุ่มดังกล่าวให้มากขึ้น

ประเด็นที่ 6 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายจิตอาสาในทุกกลุ่มเพื่อสนับสนุนบริการสุขภาพในชุมชน ประเด็นนี้สอดคล้องตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดผู้เข้าร่วมวิจัยในการจัดกระบวนการทำแผนชุมชน และการแสวงหาผู้รับผิดชอบในการนำโครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปทดลองใช้ สำหรับจิตอาสาในงานวิจัยนี้ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเยาวชน ภายในหมู่บ้านบวกัน

ประเด็นที่ 7 สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในด้านสุขภาพมากขึ้น สำหรับโครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการสนับสนุนด้านวิทยากรในการจัดทำเกษตรอินทรีย์และการจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชนรวมถึงงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นงบประมาณด้านส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคของประชาชน

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของวันเพ็ญ ตระกูลแก้ว (2549) ได้ทราบว่าความสามารถของผู้นำการสร้างพลังชุมชน และสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพ ตามประเด็นในการขับเคลื่อนสุขภาพพอเพียงในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 ของชุมชนนั้น สามารถก่อให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพที่ยั่งยืนได้ และกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2550) ค้นหากระบวนการ และรูปแบบการสนับสนุนการดำเนินงานชมรมสร้างสุขภาพ บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แตกต่างตามขนาดขององค์กร เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากับผู้บริหารในระดับต่าง ๆ พบว่า ทุกชมรมสร้างสุขภาพที่เลือกเป็นกรณีศึกษาได้รับการสนับสนุนในด้านการจัดทำแผนงาน โครงการด้านสุขภาพบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นในหลักการพึ่งตนเอง สมดุลและเสริมสร้างให้เกิดภูมิคุ้มกัน ทั้งในระดับของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเขต ฯ สำคัญที่สุด คือ เน้นในด้านให้การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านเวทีประชาคม ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพ มีความพอประมาณ มีเหตุผล เพราะตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

นอกจากนั้นพงษ์ภัทร รัตนสุวรรณ (2550) ศึกษาพบว่าเมื่อชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือ กิจกรรมด้านสุขภาพ ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

และความต้องการของคนในชุมชน ตลอดจนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ส่วนทางเทศบาล ได้มีส่วนร่วมกับชุมชนในการร่วมกันสร้างและพัฒนานโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม งานด้านสุขภาพต่าง ๆ ตามกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ และได้ปรับปรุงพัฒนาให้เป็นแนวทางของเทศบาล และชุมชนเองมากขึ้น ตามประเด็นในการขับเคลื่อนสุขภาพพอเพียงในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 ผลที่ได้ทำให้เทศบาลและชุมชนได้ร่วมกันที่จะหาแนวทางในการพัฒนา การพึ่งตนเอง ด้านสุขภาพของชุมชน โดยการพัฒนาหรือสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพของคนไทยในท้องถิ่น ที่ส่งผลในเชิงบวกต่อสุขภาพของประชาชนและเป็นการพัฒนานำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

4. ผลของการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภายหลังการนำโครงการที่ได้จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนไปทดลอง พบว่ากลุ่มที่นำโครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบองค์รวมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้บรรลุเป้าประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายใหญ่ที่สุดของโครงการนี้ คือ การพัฒนาระบบสุขภาพของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้เป็นสุขภาพแบบพอเพียงและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพสมบูรณ์ ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการประเมินจากจากดัชนีชี้วัดของโครงการดังต่อไปนี้

ในเรื่องเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า ครึ่งเรือนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 20 ครึ่งเรือน จาก 20 ครึ่งเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100 จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า ค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นหลังดำเนินการตามแผนลดลง 15 ครึ่งเรือน จาก 20 ครึ่งเรือน คิดเป็น ร้อยละ 75 จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ ลดลงร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของปีที่ผ่านมา

เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชหันมาใช้สมุนไพร การนวด และการแพทย์พื้นบ้าน ในการรักษาอาการและโรคที่เกิดจากสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัด

ศัตรูพืช เพิ่มขึ้น 10 ครั้วเรือน จาก 20 ครั้วเรือน คิดเป็น ร้อยละ 50 จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ เพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20

เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีกิจกรรม ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การฟื้นฟูสภาพที่ต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 กิจกรรม หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า มีการทำกิจกรรม เช่น การส่งตัวแทนเยาวชนของครัวเรือนจัดเสียงตามสาย และการจัดสิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านให้น่าอยู่ จัดระเบียบขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีระบบภูมิคุ้มกันและการคุ้มครองสุขภาพ หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า เกษตรกรรวมไปถึงชาวบ้านบวกันทั้งหมดมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) พื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลนครพิงค์ทุกคน จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ มีระบบภูมิคุ้มกันและการคุ้มครองสุขภาพ ครอบคลุมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด

สิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้รับการปรับปรุงและจัดการตามหลักอนามัยสิ่งแวดล้อม หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า ครัวเรือนตัวอย่างมีการปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัย แปลงปลูกผลผลิต และพื้นที่รอบชุมชนของเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 18 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 90 จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด

เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ความร่วมมือในกิจกรรมการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 20 ครัวเรือน จาก 20 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100 จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งหมด

เกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ โดยได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากพันธมิตรด้านสุขภาพ หลังนำโครงการไปปฏิบัติพบว่า การดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ นี้ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด จากตัวชี้วัดของโครงการ คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของกิจกรรมด้านสุขภาพทั้งหมด

ปัญหาสุขภาพของเกษตรกรที่เกิดจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้รับการแก้ไข รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรได้รับการปรับปรุง โดยอาศัยทุนทางสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน แนวปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง และความร่วมมือของคนในชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือ สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี ชีวีมีสุข บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารูอนันต์ (2551) ทำการวิจัย เรื่องการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเกษตรกรในชุมชนได้มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้เงื่อนไข คือ มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคเองในครัวเรือน ถ้าเหลือถึงจะขาย มีหน่วยงานจากภาครัฐมาสนับสนุนในการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับการทำการเกษตร เกษตรกรมีการจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เงินทุนตนเองในการลงทุนทำการเกษตร มีการทำบัญชีครัวเรือน มีการปลูกฝังเรื่องการประหยัดให้แก่สมาชิกในครอบครัว และมีการวางแผนการใช้จ่ายประจำเดือน พบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจในการใช้ชีวิต ตระหนัก และภาคภูมิใจในความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงด้านคุณภาพชีวิตเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี หลังดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนั้นการศึกษาของสกุลศักดิ์ อินหล้า (2551) ศึกษาวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนการพึ่งตนเอง บ้านสวนสายลมจอย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทำการเก็บข้อมูลในกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ชุมชนการพึ่งตนเอง พบว่า คุณภาพชีวิตด้านร่างกายนั้นมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมากขึ้นตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรอินทรีย์กว่าตอนที่ทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวัน ด้านจิตใจ รู้สึกมีความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ด้านสังคมมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และสยาม พุเจริญ (2551) ศึกษาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ตำบลยางฮอม อำเภอบุนตาล จังหวัดเชียงราย อาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมด้านการดูแลสุขภาพ ภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน ผลการศึกษาพบว่าการดูแลสุขภาพของชุมชนนี้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดการสุขภาพบนพื้นฐานการพึ่งตนเองภายใต้การอาศัยคุณธรรมหลักคำสอนของศาสนา เน้นในเรื่องสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการดูแลสุขภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรทุกภาคส่วนในลักษณะเครือข่ายภาคี นอกจากนี้ชุมชนยังได้นำเอาความรู้ที่ได้จากกระบวนการจัดการด้านสุขภาพมาปรับใช้ในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกภายนอก

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การประยุกต์ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนนั้น ต้องอาศัยวิธีคิดที่ถูกต้อง การจัดการที่ดี และวิถีปฏิบัติที่เหมาะสม ภายใต้ระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ และระบบการผลิตของชุมชน อันจะนำมาซึ่งอุดมการณ์ กลไก และวิธีการที่จะสร้างความพอเพียงในระบบสุขภาพ ทั้งระดับจิตสำนึก และระดับการปฏิบัติ จนเกิดเป็น “ระบบสุขภาพพอเพียง” ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีวิธีคิดที่ถูกต้อง และการปฏิบัติที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. กิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีการวางแผน และประสานงานที่ดี รวมทั้งยึดหยุ่นต่อสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้เข้าร่วมการจัดทำแผนชุมชน และควรมีทักษะที่ดีในการดำเนินกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายในการเกิดความคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน

3. ในการอบรมเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร ผู้เกี่ยวข้องควรจัดให้มีเนื้อหาครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ทั้งการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง และการกำจัดภาชนะบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง โดยลักษณะของการอบรมให้นั้นเชิงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะและการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว

4. ส่งเสริมทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ผู้นำทางธรรมชาติ ผู้รู้ ปราชญ์ชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานและบุคคลที่สนใจ เพื่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่าม้งให้คงอยู่สืบไป

5. กระตุ้นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจ สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของปัญหา และค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. นำโครงการจัดการสุขภาพที่ได้จากการจัดทำแผนชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นในหมู่บ้าน เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้กับกลุ่มที่เคยทำโครงการ หากประสบผลสำเร็จเหมือนกัน ควรมีการขยายเครือข่ายการดำเนินงานไปยังชุมชนอื่น เพื่อให้เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชน

2. ควรมีการติดตามและประเมินผลโครงการจัดการสุขภาพที่ได้จากการจัดทำแผนชุมชนเป็นระยะ ๆ เพราะข้อมูลที่ได้จะต้องมีความสัมพันธ์กัน นำมาเปรียบเทียบหาความเท่าเทียมกันทั้งเหตุและผล และสรุปเป็นข้อเท็จจริง นำเสนอต่อกลุ่มที่นำแผนไปปฏิบัติ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน พร้อมทั้งปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขแผนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ความเป็นไปได้ และผลประโยชน์อยู่เสมอ

3. จัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชนเผ่าม้งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลโป่งแยงที่มีชนเผ่าม้งอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทูตทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าสนใจแก่บุคคลภายนอก อนุรักษ์และสืบทอดประเพณีที่ดีงาม อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

4. สนับสนุนและกระตุ้นกิจกรรมการจัดการความรู้ (Knowledge Management) และชุมชนนักปฏิบัติ (CoP) ในเรื่องสุขภาพกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้เกิดขึ้นภายในชุมชน หลังจัดทำกระบวนการวางแผนแก้ไขปัญหามลพิษ

5. ข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัย สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องการจัดการสุขภาพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับกลุ่มประชากรหรือชุมชนที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพอื่น ไม่เพียงแต่ปัญหาที่เกิดจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเท่านั้น